

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Clavdii Espencei Theologi Parisiensis De Evcharistia, Eivsque Adoratione, Libri Qvinque

Espence, Claude d'

Parisiis, 1573

Cap. X. Erasmica super hoc examinata, & de silentio inter sacra.

urn:nbn:de:hbz:466:1-30397

Et dei enim Agnus est, quâ homo, non quâ Deus.

Erasmica super hoc examinata.

C A P. X.

AD quos (non magis nobis, nostrisque antea hac de re dictis, quam sibi mutuò suorumque super eadem re scriptis contradicentes) antequam venio, addam & aliam cultu huius rationem ex Diui. Erasmo, scriptore tantò utique mihi magis grato, quantò est aduersariis inuisior. Is ad quendam parum pie de hoc sententiam, ita scripsit. Ecclesia mihi persuasit Euangelio credere, eadem magistra verba Euangelij interpretari, hactenus cum omnibus Christianis Christum pro me passum adoravi in Eucharistia. Nec adhuc video cur debeam ab hac opinione recedere, Nullis humanis rationibus, abduci potero à concedi sententia Christiani orbis.

Quid afferunt isti quod tam impiam tamque seditiosam sententiam profitear? Rationes stupeas, Non admirati sunt, non adorauerunt Apostoli. Et post aliquanta de verbis Cœnæ & patribus. Scis me in nullo dogmate per omnia sentire cum Luthero, & hîc ad Carolstadum, qui à suo ipsius dogmate iam desciiuit, recedam à communione Ecclesiæ catholicæ? Si tuus animus vacillat, ut solebas profiteri, qui nihil tribuis auctoritati pontificum, & conciliorum, meum contra animum confirmat, Ecclesiæ catholicæ consensus, Si tibi persuasum est Sinaxi nihil esse præter panem & vinum, ego membratim discerpi, quam idem quod tu, profiteri: & omnia perpeti malim, quam tali flagitio contra meam, conscientiam admissio ex hac vita denigrare. Non patiar ut istius me dogmatis vel autorem facias, vel comitem, quod mihi nunquam fuit nec in ore nec in corde. Minitaris mihi calamum Zuinglij, quasi metuum decem Zuinglire, si mihi Res esset cordi. An mihi non licet, quod Luthero, qui vos, nisi fallor totis copiis ado-

D ij

Ad policanum. Lib. 19. Farra- gnis Epistolarum.

rietur? hoc Erasmi testimonium tanto magis serium est, quod huius præsertim conuersiæ causæ, sodalibus alioqui charis, & congerronibus veteribus omnem tum amicitiam, tum etiam consuetudinem renunciauerit. Et ad Ludouicum Berum Basiliensem, lutetiæ Theologum. Nullum Ecclesiæ sacramentum non semper veneratum sum. De Eucharistia nullum video argumentandi finem, tamen mihi nunquam persuaderi potuit, neque poterit, Christum, qui veritas est, qui charitas est, tandiu passurum fuisse dilectam sponsam suam habere. In errore tã, abominando, vt crustulum farinatum pro ipso adoraret. Idem inter aliquot amabilis Ecclesiarum concordie rationes super adorandæ Eucharistiæ scrupulo, Adde, inquit, huc, quod nullum sit sacramentum tam humile, cui non assistamus nudis capitibus, cum administratur, velut in baptismo, in confirmatione puerorum: Quid sentiunt qui putant idololatriam esse, si huic sacramento caput aperiunt, etiam si Christi corpus & sanguis: tantum ibi essent in sacro signo? iam si (pro quia) in Eucharistia, totus est Christus, cur non est adorandus? Nullus enim tam stolidus, vt vel humanam Christi naturam pro diuina, vel panem & vinum pro Christo adoret, & tamen id quod in Christo propriè adoratur, nusquam non adest. Hæc ille, non malè, iudicio quidem meo, nisi forte quadautenus minus cautè scripta, aut ingeniosorem paulò in alieno libro lectorem nacta potiusquam desiderantia. Qualis ei hîc, vt vbiq; penè alibi, obtigit Ambrosius Catharinus, qui inter ea quæ hîc imperito lectori possent facere phantasiã, & timorem, vbi minus oporteat, iniicere, obseruat & hoc, humanam naturam pro diuina non adorandam, præterquam, quod est veterum hæreticorum commentum, carnis videlicet Dominicæ adorationem calumniantium, manifestam quoque habere fallaciam. Non enim cum corpus Christi adoratur, humana Christi natura præcisè adoratur, vt à diuina seiuncta, sed adoratur latrã Christus homo, quia & deus. Quod etiam adiecit, Quod propriè adoratur, nullibi non esse, naturam scilicet diuinam: dictum aut inconsideratè, aut ad fallaciam, primùm quidem, quod

*Ioan. 14.
1. Ioan. 4.*

*In Psal. 83
Quum dilectis.*

*Lib. 2. de
de certâ
gloria.*

*Adoratio
proprio per
sonæ.*

Deus ipse magis propriè adoratur quàm deitas siue diuinitas, aut diuina natura, Adorationem enim personæ propriè esse, non naturæ: Deinde diuina licet natura nullibi non sit, vt adorari possit, vtique tamen Deus est, alibi atque alibi, aliter atque aliter, ideoque nec simili vbique modo, nec decenter adoratur. Nec enim loca omnia, etiam quæ minus honestè nominari possunt, diuino cultui, & externæ (de hac enim hîc loquimur) adorationi congrua sunt, vt vel ædes sacræ, de quibus dominus, Domus mea, domus patris mei, domus est orationis, vel cubiculum, de quo idem, intra, & ora. At insigni modo Deus est in carne Christi, & sacramento. Illa enim humanitas singulariter Deo in hypostasi iuncta est, vnde in carne illa diuinitatis plenitudo corporaliter habitat, Ideoque totus ipse Christus Emmanuel, in hoc sacramento, quanquam secundum seipsum inuisibilis, adorandus nobis imprimis offertur, antequam sumatur. Addit Iacobus Latomus peculiari tractatu. Erasmicæ concordia discussorio, & hic in Erasmo offendere, quod fideles videatur auocare à Christi, prout est in hoc sacramento, consideratione, quod in Christo (inquiens) adoratur, vbique est. Nam hoc singulare Dei beneficium debet habere suum peculiarem honorem, prout suam habet specialem fidem. Vt enim Deus incarnatus adoratur à Baptista in vtero, à pastoribus in focuo, à magis in stabulo, ab Angelis in deserto, Sic adorari debet à fidelibus in sacramento. Non igitur sufficit ei qui Missæ interest, vt Christum adoret, quod vtique necessarium esset etiam si realiter in sacramento non esset. Imo si nec hoc vnquam sacramentum institutum fuisset. Nec adoratur sola deitas, aut hypostasis, que vbique est, sed Christus vt in hoc sacramento præsens, Sic enim Christum adorat omnia diuinæ mensæ particeps, antequam accipiat, Sit licet fides in Christum necessaria, & presupponatur in sumente, siue spiritualiter tantum, siue simul & sacramentaliter, & tamen non sufficit, sed requiritur propria & peculiaris, qua creditur verbo eius dicentis, hoc est corpus meum. Et caro est mea quam ego dabo. *Spirituali-*
Et qui manducat me, viuet propter me. Credere enim *manducare.*

*Matt. 6. 2**Marc. 11.**Ioan. 2.**Col. 2.**Eucharist.**cubiu. vt**fides pecu-**liaris**Luc. 2.**Matt. 2. 4.*

Tract. 25.
Ioan. 6. cap.
De cō. dist.
2. can. Ut
quid.
Concomi-
tantia.

eum ibi præsentem esse, etiam cum carne viuificatrice, eamque desiderare sumere sacramentaliter, hoc est propriè & perfectè spiritualiter manducare, de quo intelligitur illud Augustini. Quod paras dentes & ventrem? crede, & manducasti. Rectè interim Erasmus prædixit Christum in Eucharistia adorandum, quia ibi totus est, id est, secundum integritatem vniuersæ naturæ, corpus quidem & sanguis, ex vi diuinæ consecrationis, cætera per concomitantiam inseparabilis vniõnis. Nam & si hoc loco conditionaliter loquitur, infra tamen asserit in sacramento esse vinum corpus, & diuinitati hypostaticè vnitum, efficaci vtens argumento, quia nec ab examini eius corpore, cum in sepulchro iaceret, separata fuit diuinitas. Quantò, ait, (contra tot sacramentorum formas) satius erat in eo perseuerare, quod nobis tradiderat catholica Ecclesia? Tradidit autem ibi verum esse Corpus & sanguinem Domini, haud dubiè quin viuum. Quod si credimus in sepulchro diuinam naturam non fuisse separatam ab examini corpore Domini, quanto eam credibilius est à viuo corpore non esse in sacramento separatam? Hactenus Erasmo conuenit cum Latino. Quod autem subijcit Erasmus, Quod quia nemo certus est an sacerdos verè consecravit, præter ipsum vnum, nullus adorat ibi Christum nisi sub tacita conditione, nihil obstat debitæ adorationi, & agnoscit Catarinus hîc tacitè semper inesse conditionem, quam, ait exprimere non necesse est. Sufficit enim habitualis conditio, si Rectè, vt puta, & debito modo consecratio facta sit: adeò vt nulli, vel certè pauci hac in adoratione peccent, omnibus hanc vique conditionem tacitè aut saltem habitualiter habentibus. Quod in de manifestum est: Si adorans Requireretur, Quid faceres, si quidè consecratio nõ rite facta esset? haud dubiũ quin fidelis quisque ita requisitus responderet, nequaquã adorarem. Verum adeò quãdiu hic sumus, hominibus humana sufficit certitudo, vt non desint qui contrà contendant, absolutã hostiæ hîc esse adoratione: Alioqui si sub conditione hic adorandum esset, nihil non

Adoratio
conditiona-
lis.

Biel. lectio-
ne 50. 8. in
canone.

Caietan. in
2. 2. Quest.
1. Artic. 3.
Arg. 4.

alibi sub conditione faciendum nobis esset, adeundi venerandique sub conditione forent Episcopi, presbyteri, &c. si nimirum rite baptizati, rite ordinati, rite atque ita verè baptizarent, consecrarent, absolueret: hæc enim & similia pendent ex intentione tum ministri, tum suscipientis. Vtrunque sit, vt is error eaque fictio sacerdoti esset grande flagitium & sacrilegium, ita fideli simpliciter credenti, solitoque modo venerati cultus innoxius. Sed ab his nimium fortè scholasticis redeamus ad Erasmi, nobis consona, & aduersariis dissona. Cùm summam, ait, doceant impietatem & idololatriam esse adorare Eucharistiam, quod factum est ante ætatem Augustini & Cypriani tempora, & vt est credendum, ab ipsis traditum Apostolis, nõne damnant totam Ecclesiam? Et aliquantò post, Hoc demiror, qua fronte nobis concedent, qui fortiter affirmant esse sceleratissimam idololatriam adorare panem pro Christo. Et cur nos, ait, tot conuictis onerant, qui simpliciter quod ab Ecclesia traditum est, amplectimur? Hic, opinor: eatenus noster est, non aduersariorum. Clariùs adhuc præfatus in Algerum Berengarij quondam, & hodiernorum Berengarianorum aduersarium, quem se fatetur summo cum animi fructu perlegisse, & cùm antea nunquam hac de re dubitasset, ex hac sibi lectione non parum & confirmatam sententiam, & auctam esse reuerentiam. Quantam enim puritatem, quantam, ait ibi, reuerentiam ac tremorem requirit hoc terque quaterque adorandum mysterium, quis dignè verbis assequatur? Quis autem credat illos ex animo credere, qui dum hoc peragitur mysterium in templo fabulantes obambulant, aut quod alicubi velut ex more fit, in foro pro templi foribus stant, otiosis fabuliterentes tēpus? Quidam vix ostensis mysteriis sese proripiunt in popinam, templumq; vacuum relinquunt. Quid hoc moris est? Dum agitur ridicula fabula, manes donec audias. Valere & plaudite: & tam cœlestis mysterij finem expectare non potes? Circumstant mensam illam adorabundi spiritus Angelici, præsens adest, in quem tota cœlestis militia gaudet prospicere, & tu, perinde quasi ludicra res agatur, aut nauseas oscitalque, aut garris aliquid, *Angeli in mysteriis adorabundi.* I. Pet. I.

*Silentium
inter sacra,
genus ad-
orationis.*

*Angeli
ad altare
ministrant.*

*Ann. 1560.
1548.*

aut potas? Iam video morem apud pleròsque receptum, non quidem impium, quia ab affectu pio, licet humano, profectum, certè præter veteris Ecclesiæ consuetudinem inductum videri posse, vt dum peragitur consecrationis mysterium, chorus prolixè occinat. Atqui si priscum Ecclesiæ morem seruare velimus, id temporis nulla vox audiebatur in toto templo, sed populus in terram pronus, tacitis affectibus Deo patri, qui filium suum in mortem tradiderit pro salute generis humani, gratias agebat. Huc nimirum hortante sacerdote, & populum ita alloquente, Sursum corda, Gratias agamus D. D. N. Nam ineffabilibus mysteriis nulla res magis conuenit quàm *Silentium*, nec alio modo dignius laudatur stupenda Domini IESU in nos charitas, quàm illo *Loquacissimo* silentio, dum silente vocum humanarum strepitu, submissò corpore mens erecta soli Deo loquitur. Vt autem populus pro dignitate veneretur hoc mysterium: non parum habet momenti vita sacerdotum. Quos huius adorandæ functionis ministros oportet non gestibus tantum, vestibus aut vocibus, sed totius etiã vitæ tenore, muneris sui dignitati respondere. Agnoscant sacerdotes suæ professionis sublimitatem, cum altant altari, ministros habent *Angelos*: hinc quidam digressi, non grauantur esse sodales infimæ fecis hominum, ne quid dicã asperius. Ne, quæso, mores eorum qui functione obeunt Angelica dignitate maiorem, porrigant hæreticis ansam impiè sentiendi de tam ineffabili mysterio, &c. Habes ex his (pauculis licet studio per nos omissis ac immutatis) Eucharistiæ mysterium, mensam, atque functionem, ab angelis, nedum hominibus adorari. Cuius etiam verba de sacris his olim silenter aut silentio solitis adorari, leguntur eadem penè in fragmento Caroli Magni ad Albinum de veteris Ecclesiæ ritibus, per Lazium. Et in Exegeti ad Missæ canonem hic impressa. Sic autem habent ea, Post has laudes, (præfationis vtique & hymni trifagij) & gratiarum actiones pro tanta gratia redemptionis nostræ, quæ in illo diuino mysterio agitur & cõmendatur, factò totius Ecclesiæ silentio, in quo cessante omni strepitu verborum, sola ad Deum dirigatur intentio & deuotio cordium, sociatis

fibi omnium votis & desideriis, incipit sacerdos orationem fundere, qua ipsum mysterium Dominici corporis & sanguinis consecratur. Huius quoque silētiū meminit sic Chrysoſtomus, Cum tanto horrore aſtāt omnes, aſtāt & illi (Angeli) clamātes omnibus ſilētibus, & putas ſimpliciter hæc fieri, & alia quæ pro Eccleſia, quæ pro (vel à) ſacerdotibus offeruntur? Abſit. Et alibi, Non conſideras, ut coram Regibus omnis coërceatur tumultus, & maximum vndique ſilentium cōmendetur? Et tu igitur Regalem ingreſſus aulam, non eam quæ in terra eſt, ſed quæ multò eſt terribilior, videlicet in cœlo, plurimum reuerentiæ atque ordinationis, oſtende. Etiã ſi hoc fortè loci de oratione priuata loquitur. Sed de Euchariftia clariffimè alibi, ſtrenue gementes ſine voce, iubilantes corde. Annon eos vides qui mortali, tēporali, terreno regi aſſiſtunt, quàm ſint immobiles, non loquentes, non oculos huc illuc mittentes, &c. Tantò poſterior Vvalafridus de ritibus Eccleſiaſticis, fatetur minus apertè legi, quis Antiphonam quæ ad cōmunionem dicitur, ſpecialiter addiderit officiis noſtris: cū verè, ait, credamus, Priſcis temporibus patres ſanctos ſilētio obtuliſſe, vel cōmuniſſe, Quod etiã hæcenus in Sabbato ſancto Paſche obſeruamus &c. Nam qui nūc vbiq; penè quotidie apud nos canitur in hoc Miſſæ articulo verſiculus, *O ſalutaris hoſtia*, &c. annis paulò ſuperioribus ſub principe noſtro Chriſtianiffimo Ludouico XII. cū vndiquaque in florentiſſimum hoc regnum coniuſurati hoſtes inſurgerēt, armis id inſeſtis opprimere molientes, ad improbos eorum conatus opprimendos, laudabiliter inſtitutum eſt, ut in altaris ſacrificio (ſub elevationē corporis & ſanguinis Dominici) per omnia loca quæ Regni huius ambitu continentur, à fidelium choro decantaretur. Quod inſtitutum qui multa tum pietate, tum ſedulitate palam obſeruatum perſpexerunt, multū quoq; contuliſſe credunt ad placidā pacem & tranquillitatem paulò poſt in omnibus Regni ſuibus tum obtentam, Dei imprimis gratiæ acceptò ferendam. At recentiores Synodi Prouinciales ſub tēpora Tridentinæ Generalis, Treuerenſis altera anno 1549. de hoc ita canit, In elevatione corporis & ſanguinis Chri-

*Homil. 23.**in Act.**Homil. 19.**in Matth.**Sermo. in**Encenſis.**cap. 22.**D. Clēto-**ueus lib. 1.**hymnorum**Eccleſiaſt.*

Silentium.

sti, & post, vsquedum cantatur Agnus Dei, fileant organa, nulla canterur antiphona, neque pro pace, neque aduersus pestem aut mortalitatem, sed *Silenter* pro se quisque, aut flexis genibus, aut prostratis humi corporibus, passionis ac mortis Christi commemorationem faciat, ac redemptori gratias agat pro beneficiis per mortem ipsius largissime acquisitis. Augustensis autem superiore, hoc est, 1548. anno adhuc propius antè dicta, sic, Sub elevatione sacrae hostiae, antiphonae ad hoc sacrificium tantum pertinentes cantentur: quanquam melius & veteri Ecclesiae conuenientius esset, praesentiam Domini corporis in altissimo *Silentio* prostratos contemplari. Si quae autem aliae antiphonae ex consuetudine aut fundatione cantari solitae fuerint, ea peracto sacro cantentur. Haec de silentio inter sacra. Alia porro Erasmica huius tum praesentiae, tum adorationis confirmatoria, in hoc opere passim & sparsim occurrent.

Bohemica quaedam in hanc rem excussa, & obiter de luminaribus. Cap. XI.

Cap. 13.

N hunc velut angulum reiecit aliquot, qui alias de Eucharistia cum Catholica minus sentiētes, at errorem certè super eius adoratione superioribus dictis cōtrarium, vel nunquam sunt amplexati, vel aliquando amplexum reuocarunt, hi sunt duo Hussitarum Coryphaei, M. Ioannes Rokyzana, & M. Ioannes de Pozibrá.

14.

Hic in professione fidei suae, quam & antiquam inscribit, de hoc sic profitebatur, Christum verum Deum & verum hominem esse & vitare in hoc sacramento, secundum suam propriam naturam, & substantiam corpoream, & naturalem eius existentiam, eandem penitus in numero quam sumpsit ex virgine matre, & iuxta quam residet in caelo in dextera Patris. Et pro maiori fidei huius expressione, Totus, aiebat, & integer Christus, Deus & homo, secundum se totum, & secundum corpus suum naturale, est & viuit, in altaris visibili sacramento, secundum veram & naturalem existentiam, & naturam sui corporis & san-